

עין משפט ונר מצוה

סָה א מ״י פ״ב מהל' מכירה הל' ג סמג עשין פז ולאחין קע טוש״ע ח״מ סי' רכ סעי' ג:
סו ב מ״י שם הל' ד טוש״ע שם סעי' ד:
סז ג מ״י שם הל' ב טוש״ע שם סעי' ב:
סח ד מ״י שם הל' ה טוש״ע שם סעי' ז:
‏

רבינו חננאל

ניחא להו. ואסיקנא שמחו בשתות עצמה דלרבנן אונאה היא ולר' טרפון מחילה דכל פחות (א) משליש לר' טרפון היא משליש לר' טרפון היא מחילה. איבעיא להו ביטול מקח לרבנן מהו וכו'. אמר רבא הלכתא פחות משתות נקנה מקח פי' לאלתר. יתר משתות בטל מקח שתות קנה ומחזיר אונאה וזה וזה בכדי שיראה לתגר או לקרובו הבקי בו. תניא כותיה דרבא פחות משתות נקנה המקח יותר על שתות בטל המקח שתות קנה ומחזיר אונאה דברי ר' נתן ר' יהודה הנשיא אומר די המוכר על העליונה רצה אמר לו תן לי מעותי או תן לי מה שאוניתי בו' יהודה כהן אומר ר' יהודה הנשיא וקם רב אשי כותיה. ודיקי' מדרקתני במתני' מי שהוטל עליו סתמא ש"מ כל מי שהוטל עליו לא שנא לוקח ולא שנא מוכר דינם שוה וכולה ר' יהודה הנשיא היא ומפרש במתני' לוקח ושיירה למוכר. ומאי דנקט ורשמי לזבוגי אמר אי יהיננא ליה חמשא ופלגא הויא מחילה משמע דלאלתר הוי מחילה ודקאמר זה וזה צדדי שיראה איתר משתות ושמות קאי ולא אפחות משמות ורצא אית ליה שפיר דרצ חסדא דקאמר צפ' הספניה (ב"ב דף פג:). מכר לו שוה ה' צו' לוקח יכול לחזור צו ולא מוכר כיון שהוקר צדדי שיראה שזה זמן שלוקח יכול לתצוע אונאתו והוקר על צטול מקח לכן לוקח יכול לחזור צו ולכן קאמר ועמדו על ח' ולא קאמר ועמדו על ו' שאין זה צטול מקח וק'

צטול מקח לעולם חזר אמאי חזרו הלא לרבי טרפון לאחר כל היום הוי מחילה עד שלש ולרבנן לעולם חזר ומשני צטול מקח לא שכיח ויותר יש ריוח צפחות משמות ושמות דהויא מחילה לרבנן לאחר כדי שיראה ולר' טרפון כל היום מריוח דיתר על שמות דלא שכיח ואין נפקותא צין חזרה דכל היום ולעולם וקשה קצת לפירוש זה לישנא דקאמר גמרא דקמשוי ליה אונאה כל היום ותו לא דלריך לפרש אונאה מה שקנה ומחזיר אונאה ולעיל דקאמר כיון דאמר להו דהויא אונאה שמחו קרי אונאה הא דידו על העליונה ולפי' רש"י אחי שפיר דק' אונאה נמי הוי ידו על העליונה: **ואילן** יתר עץ שתות שניהם חוזר'. וא"ת דצפרק הספניה (ב"ב דף פג: ושם פד. ד"ה אי לא) אמר רב חסדא מכר לו שוה ה' צו' והוקר ועמד על ח' לוקח יכול לחזור צו ולא מוכר דאמר ליה לוקח אי לאו דלאוניתי לא מנית דדר כך בו' וה"כ אמאי מאנה יכול לחזור נימא ליה נמי המתאנה אי לאו דלאוניתי בו' וי"ל דהכא כיון שהוא יותר משמות ה"ל רחוק מן המקח יותר מדאי וכאילו לא מכר כלל דה"ל כיון ונמנא חומץ חומץ ונמנא יין דשניהם חוזרין (שם דף פג:). *וה"ר יצחק צ"ר מרדכי תירץ דהתם כשאין הלוקח תוצע אונאתו לכן אין המוכר יכול לחזור צו אצל הכא מיירי כשמתאנה תוצע אונאתו ולכן המתאנה יכול לצטל המקח:

אמר רבא הלביתא שתות קנה ומחזיר אונאה. פ"ה קנה צע"כ כר' נתן דצסמון לפי זה פחות משמות לאלתר הויא מחילה וזה יש צין שמות לפחות משמות וכן משמע לקמן (דף נא). גצי' ההוא גצרא דנקט ורשמי לזבוגי אמר אי יהיננא ליה חמשא ופלגא הויא מחילה משמע דלאלתר הוי מחילה ודקאמר זה וזה צדדי שיראה איתר משתות ושמות קאי ולא אפחות משמות ורצא אית ליה שפיר דרצ חסדא דקאמר צפ' הספניה (ב"ב דף פג:). מכר לו שוה ה' צו' לוקח יכול לחזור צו ולא מוכר כיון שהוקר צדדי שיראה שזה זמן שלוקח יכול לתצוע אונאתו והוקר על צטול מקח לכן לוקח יכול לחזור צו ולכן קאמר ועמדו על ח' ולא קאמר ועמדו על ו' שאין זה צטול מקח וק'

לר"ת וכי חולק רבא על סתם מתניתין (לקמן נא). דקתני מי שהוטל עליו ידו על העליונה ועוד דהלכה כרבי תנחזירו ועוד דרבא גופיה מוקי מתני' כר' יהודה הנשיא ולא כר' נתן א"כ משמע דסבר ליה כוותיה ועוד מה שי"ך למימר תניא כוותיה דצבר שיש מחלוקת תנאים כחזב באלותה כרייתא ומפ' ר"ת דרבא דאמר שמות קנה היינו אם ראה כר' יהודה ולא חש לפרש כהדיא ראה משום דקאי אמתני' ותניא כוותיה מיייתי משום דקתני כצרייתא זה וזה צדדי שיראה כדרבא אצל מרבי יהודה הנשיא לא מיייתי דאמר ראה אמר לו בו' דאדברה ה"ל לאחויי מתניתין (ולקמן (דף נא). פריך שפיר אי ר' נתן מתניתין קתני ראה כרייתא לא קתני ראה משום דר' נתן לא קאי אמתניתין וה"ל לפרושי אצל רבא דקאי אמתני' לא חש לפרש ואע"ג דרבא נקיט לישנא דמילתא דרבי נתן אין פי' קנה דהכא כקנה דרבי נתן:

אי אמרת בשלמא מוכר אעורא חוזר משום הכי חוזר. אע"פ שגם תגרי לוד היו לוקחים ולא היה להם לחזור מ"מ חזרו משום דתגרי לוד היו מוכרים תמיד צמעט מעט והיו לוקחים צבת אחת:

והתנן

זה וזה. אונאה וצטול מקח: לא שנו. צדדי שיראה: אלא לוקח. שמקחו צידו ויכול להראות': מוכר. שאין צידו מה להראות' ולימנך אינו מכיר צאונאתו עד שיראה טלית אחת כדמותה נמכרת צדמים יקרים הלכך לעולם חזר אם לא נתייקרו טליתות צינתים:

הזהב פרק רביעי בבא מציעא

ולרבי טרפון נמי לאלתר הוי מחילה. פחות משליש: **אמאי חזר.** הא כל היום דר' טרפון בשליש הוא דקאמר להו ויזהרו מאונאת שלש ויהא הכל מחילה לאלתר: **משפוט ועד שלש לרבי טרפון.** הויא אונאה כשמות עצמה לרבנן ואינו חולק על חכמים אלא דצטול מקח דידהו משוי להו אונאה

וידו על העליונה ואליצא דרבנן שניהם חוזרין: **אי הכי.** דר' טרפון אצטול מקח לחודיה פליג: **במאי שמוחו.** מעיקרא: **ספשוט.** דמדשמוחו: **צטול מקח לרבנן.** דמיציעא לן לקמן אי לעולם חזר או צדדי שיראה תפשוט דמדשמוחו דלרבנן לעולם חזר וכי אמר להו ר' טרפון אונאה והם היו סבורין דצדדי שיראה ס"ל צאונאה שמוחו: **כי אמר להו כל היום חזרו.** חדא דצין לעולם חזר וצין שהוט כל היום הנאה פורתא היא לדידהו דשהוט הרבה יש לימנך כל היום ועוד אונאה יתר על שמות לא שכיחא וקמפסיד להו צשמות עצמה לרבנן צדדי שיראה ולדידיה כל היום: **דאי ס"ד צטול מקח לרבנן.** כאונאה צדדי שיראה ואין צין אונאה לצטול מקח אלא דצאונאה ידו על העליונה וצצטול מקח שניהם חוזרין כי משוי רבי טרפון לצטול מקח אונאה אין זו טובה להם: **שמוחו צשפות עצמה בו'.** דהא דאמרנן משמות ועד שלש לר"ט כשמות לרבנן משמות ומעלה אמרו ולא שמות עצמה: **אם תמנא לומר בו'.** כלומר אם צבת לומר פשיטא דלעולם חזר דאי צדדי שיראה מאי איכא בו': **איכא דאילו שפוט בו'.** כי נמי אמרינן תרוייהו צדדי שיראה עדיין יש חילוק זה ציניהם: **משום הכי חזרו.** מעיקרא כי שוי להו ר' טרפון יתר על שמות אונאה דלרבנן צטול מקח ולא הרמיז זמן החזרה שמוחו צשפות עצמה דמחילה לאלתר כדלמנן וכי הדר אמר להו כל היום חזרו דהחמיז להם צימר על שמות ופגס להם יותר ממה שהשציחס צשמות עצמה כדפרישית: **אלא אי אמרת לעולם חזר.** נהי נמי דשמות עצמה משוי להו אונאה כרבנן דהאי דאמר לעיל שמוחו צשמות עצמה שינויא דחיקא הוה משום שמוחה דמעיקרא דקשא לן צמאי שמוחו והשתא אמרת לי דשמוחה מעיקרא משום צטול מקח היא דהויא דלרבנן לעולם ולר' טרפון היו סבורין צדדי שיראה כדין אונאה דרבנן כי הדר אמר להו כל היום אכתי שמוחה איכא דלרבנן לעולם ולר' טרפון כל היום ותו לא. ואי משום שמות עצמה דלרבנן צדדי שיראה ולדידיה כל היום הרבה הוא שצח שמשציח רבי טרפון צימר על השמות מפגס שפוגס צשמות עצמה שהרי יכולין ליחזר צשמות עצמה יפחתו לו מעט ותהא מחילה נמאכו משתכרין בשל רבי טרפון כל אונאה שיתר על שמות: **צטול מקח לא שכיח.** ואין שצח זה חשוב להם צמידי דלא שכיח וכי מיקרי והוי נמי הרי נתן לו שהוט כל היום לחזור ורוב הנמלכים נמלכים צו ציוס הלכך פגס דשמות עצמה עדיף להו: **הלכתא פחות משפוט נקנה מקח.** לאלתר: **יתר על שפוט צטול מקח.** ושניהם חוזרין: **שפוט קנה.** ואין אחד מהן יכול לחזור: **ומחזיר אונאה.** ולית ליה לרבא ידו על העליונה דמתני' דס"ל כר' נתן דצרייתא דקיימא לן ר' נתן דיינא (ג:). **זה וזה.** אונאה וצטול מקח: **יד מוכר על העליונה.** אם נתאנה מוכר והוא הדין אם נתאנה לוקח יד לוקח על העליונה והכי מוקמינן לה לקמן (דף נא). מאי דשייר צמתניתין תני כצרייתא:

הוא ונחית לעומקא דדינא צפרק הצית והעלייה (לקמן דף קז: וצ"ק (ג:). **זה וזה.** אונאה וצטול מקח: **יד מוכר על העליונה.** אם נתאנה מוכר והוא הדין אם נתאנה לוקח יד לוקח על העליונה והכי מוקמינן לה לקמן (דף נא). מאי דשייר צמתניתין תני כצרייתא: **זה וזה.** אונאה וצטול מקח: **לא שנו.** צדדי שיראה: **אלא לוקח.** שמקחו צידו ויכול להראות': **מוכר.** שאין צידו מה להראות' ולימנך אינו מכיר צאונאתו עד שיראה טלית אחת כדמותה נמכרת צדמים יקרים הלכך לעולם חזר אם לא נתייקרו טליתות צינתים: משום

מסורת הש"ס

(א) [קדושין מב: ג:] (ב) ב"ב נ"ה. (ג) [לקמן נא.]. (ד) [לעיל מט: לקמן נא.]. (ה) [עין רש"י א.].

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ואילו וכו' וה"ר יצחק בר' מרדכי. עין לקמן דף ט ע"א חוט' ד"ה ילא לחולין:

מוסף רש"י

פחות משתות נקנה מקח. לגמרי ולא יחזיר לו המאנה כלום. דמחילה היא (ושב"ם ב"ב צה.). לא שנו. דצדדי שיראה ותו לא, אלא לוקח (דע"י סט.).

רבינו חננאל (המשך)

ומודיעין ליה אי אית ביה אונאה אי לא ואי אודיעוס ושחק הרי מחל ואי לא אול ואחוי איהו דאפסיד אנפשיה מכדי מקחו בידו הוא אמאי לא אחוי יתיה לפיכך אקין לו לחזור. אבל מוכר כובינטיה וחזי ליה אי דליתיה למקח בידיה לא ידיע ליה דטעה אלא לכי מיתרמי ליה ובינאנא כובינטיה וחזי ליה אי טעה לא אי לפיכך לעולם חזור וכן הלכה דהא רב נתמן [אמר] לאושפזיכונה דרמי בר חמא שמכר מקח ונתאנה בו והוטל עליו ואמר רב נתמן כל היכא דנתאנה מוכר דינו לחזור דלולס (א) גאון ד"ל סתם איבעיא להו ביטול מקח לרבנן לעולם חזרו או בכדי שיראה לתגר וכו' ואמר רבא הלכתא יתר משתות בטל מקח סתם קאמר ולית לן לשונין בין מקרקעי בין מטלטלי וכל מילתא דאית ליה ביטול מקח חזרו בין במקרקעי בין או לקרובו והמוכר לעולם חזרו וכי מיקרי רבא הלכך לוקח יכול לחזור בקרקע לבטל את המקח בזמן דאית ביה ביטול

(א) דברי רבינו צ"ע למאורה דהא אהרבה מקסין דמשמות עד שלש לר"ט כשמות עצמה לרבנן דמי.

(ב) לקמן דף נא ע"א. (ג) אולי צ"ל כצב גאון ו"ל הא דאמר רבא הלכתא וכו' דלית לן לשוניי וכו'.